

سرگذشت یک افسر ایرانی

از جنگ‌های استقلال ترکیه

تا عملیات‌های آذربایجان

۱۳۲۵-۱۲۹۸ شمسی

سرهنگ، سید احمد جان پولاد

www.ketab.ir

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور

: جان پولاد، احمد، ۱۳۷۶-۱۳۷۹

: سرگذشت یک افسر ایرانی: از جنگ‌های استقلال ترکیه تا عملیات رهایی آذربایجان ۱۳۲۵-۱۳۲۸

شمسی/سیداحمد جان پولاد

مشخصات نشر
مشخصات ظاهری

: تهران: شیرازه کتاب ۱۳۹۸.

: ۳۲۰ ص: ۵/۲۱ ۵۵/۱۴ س م.

: مجموعه تاریخ معاصر ایران - ۴۱.

فروست

: ۳-۲۱-۸۵۱۴-۶۰۰-۹۷۸

شابک

: فیبا

فهرست نویسی

: کتابنامه به صورت زیرنویس.

یادداشت

: جان پولاد، سیداحمد، ۱۳۷۹-۱۳۷۶ -- خاطرات

منوع

: ایران—تاریخ—۱۳۰۰-۱۳۲۵-1941—History—Iran

منوع

: آذربایجان—تاریخ—واقعه، ۱۳۲۰-۱۳۲۵

منوع

: Azerbaijan(Iran)—History—Crisis, 1945-1946

منوع

: ایران—نیروهای مسلح—افسران—سرگذشتنامه

منوع

: Iran—Armed forces—Officers—Biography

منوع

: DSR-۱۳۹۵/۰۸۲۴

رده بندی کنگره

: ۹۵۵/۰۸۲۴

رده بندی دیو

: ۴۳۴۱ ۳۵

شماره کتابشناسی

سرگذشت یک افسر ایرانی

از جنگ‌های استقلال ترکیه تا عملیات رهایی آذربایجان

۱۳۲۵-۱۳۸۰ شمسی

نویسنده: سرهنگ سید احمد جان پولاد

انتشارات: شیرازه کتاب

چاپ: پردیس دانش

تیراژ: ۵۵۰ نسخه

چاپ اول: تیر ۱۳۹۸

حق چاپ و نشر محفوظ است.

تهران، صندوق پستی: ۱۱۱-۱۳۱۴۵

تلفن: ۸۸۹۵۲۲۹۷ - فکس: ۸۸۹۵۱۶۹۱

همراه: ۰۹۳۶۹۵۰۰۱۸۲

سایت: www.shirazehketab.net

فهرست مطالب

یادداشت دبیر مجموعه	یازده
فصل اول. آشنایی با تاریخ	۱
مقدمه	۱
تحصیلات ابتدایی	۲
جنگ لیبی	۳
جنگ بالکان	۴
مدرسه نظام (قلمی اعدادی عسکری)	۵
نبرد ساکاریا؛ تعرض یونانی‌ها در ۱۰ رونیه ۱۹۲۰	۱۷
نتایج نبرد ساکاریا	۲۰
تعرض بزرگ ارتش ملی ترک و پیروزی نهایی، ۶ اکتبر ۱۹۲۰	۲۱
تعرض ارتش ترک، ۲۶ اوت ۱۹۲۲	۲۱
نبرد دولوپپی‌نار	۲۶
نبرد فرمانده قوای کل ترک (باش قوماندان میدان محاربه‌سی)	۲۷
تأهل در ازمیر و انتقال به لشکر هشتم پیاده	۳۱
انتقال و تغییر محل لشکر ۸ به آنکارا	۳۱
استرداد استانبول	۳۲
استعفا از خدمت ارتش ترک	۳۲

۳۵	فصل دوم. بازگشت به ایران
۳۵	حرکت به ایران
۳۶	به ارتش ایران چگونه داخل شدم
۳۸	عزیمت به مسافرت جنگی صحرای ترکمن، ۲۸ اردیبهشت ۱۳۰۴
۴۰	شروع عملیات جنگی
۴۲	حرکت ستون به صحرای ترکمن (کوکلان)
۴۶	ملاحظات و نظریات در خاتمه مسافرت شرق و صحرای ترکمن
۴۸	ترفع درجهام به ستوان یکمی
۴۹	مسافرت جزایر لرستان، ۹ خرداد ۱۳۰۶
	محاصره ستون عرمان تحت فرماندهی سرتیپ شاه‌یختی از طرف
۵۲	علی محمدخان - سنفر
۵۵	ادامه عملیات جنگی
۵۷	نظریات و مشاهدات در مسافرت جنگی لرستان
۵۹	فصل سوم. عملیات نظامی در فارس
۵۹	مسافرت جنگی جنوب
۶۱	مأموریت گروهان سوم
۶۲	حادثه پُل خان
۶۴	حمله اشراَر به فرودگاه شیراز
۶۵	حرکت به فسا و داراب جهت سرکوبی ایل بهارلو
۶۷	جنگ سنگر شیخ
۶۸	حرکت به سرکوه و جنگ گردنه بالشت
۷۰	خلع سلاح ایل بهارلو
۷۰	حرکت ستون به لار، گروهان ۳ پادگان داراب، جنگ قلعه گراش
	جنگ‌های بویراحمدی، حرکت نیروی ارتش به اردکان، شبیخون دشمن
۷۳	به نیروی اعزامی ارتش

۷۵	شکست تنگ تامرادی
۷۵	حرکت به تامرادی و محصور شدن گردان دوم مأمور پهلوداری
	حمله به ارتفاعات طوس جهت خروج از دالان تامرادی و شکست خوردن
۷۸	هنگ ۵ رضایپور
۷۹	عملیات خروجی از خران راه و عقب نشینی نیرو به ممسنی
۸۰	عملیات برگشت مجدد به تامرادی تحت فرماندهی سرلشکر شیانی
۸۱	نظرات و مشاهدات در عملیات بویراحمدی
۸۳	حرکت به قلعه مزینجان، حملات و بمباران قلعه به دستور سرلشکر شیانی
۸۳	برفی به درجه سروانی
۸۶	احضار به شیراز و اعزام به طهران
۸۷	حرکت از شیراز به طهران و فوت عیالم
۸۸	انتصاب به فرماندهی گردان هنگ گارد آهنین
۸۹	اعزام اطفالم به ترکیه نزد برین عثمان
۸۹	مأموریت لرستان، کوچانید اشرف نایفه بیرانوند
۹۳	فصل چهارم، تیپ اردبیل
	حکم انتقال به لشکر ۳ آذربایجان
۹۳	و انتصاب به فرماندهی گردان یکم هنگ ۸ پیاده قزاقان
	حکم انتقال به تیپ اردبیل لشکر ۳ و انتصاب به فرماندهی گردان یکم،
۹۴	هنگ ۱۱ پیاده قهرمان
۹۷	ترفع درجه ام به سرگردی
۹۷	انتقال به مرکز لشکر (تبریز)
۹۸	عزیمت به دانشگاه جنگ، دوره دوم کلاس فرماندهی
۱۰۰	تأهل در طهران
۱۰۱	مراجعت به تبریز

انتصاب به ریاست رکن سوم ستاد لشکر ضمن عهده‌دار شدن دژبانی

۱۰۱ پادگان تبریز

۱۰۲ ترفیع به درجه سرهنگ دومی

۱۰۲ انتصاب به فرماندهی هنگ ۸ پیاده سپهان لشکر ۳ شمالغرب

۱۰۷ مراجعت فرزندانم از ترکیه

۱۰۸ ریست به طهران برای اخذ پرچم

۱۰۸ سن عروسی دخترم فروزان

۱۰۹ عزیمت برای امتحانات واحدهای لشکر ۱۵ اردبیل

۱۱۰ ترفیع به درجه سرهنگی

۱۱۱ فصل پنجم. شهریور ۱۳۲۰

۱۱۱ علت حمله روس و انگاس به ایران

۱۱۲ وضعیت لشکرها در روز ۱ شهریور ۱۳۲۰

۱۱۳ صبح روز ۳ شهریور وضعیت عملی آذربایجان و لشکر ۳ شمالغرب

۱۱۶ وضعیت خصوصی لشکر ۳ شمالغرب در شهر در ۱۳۲۰

۱۲۰ وضعیت دشمن

۱۲۱ تصمیم فرماندهی لشکر ۳

۱۲۳ حرکت نیروی دشمن از مرند به تبریز

۱۲۶ وضعیت لشکر ۳ در لیلۀ ۵ شهریور ۱۳۲۰ در آذرشهر و ادامه عملیاتی

۱۲۹ حرکت نیروی شوروی از تبریز به آذرشهر و میاندوآب

۱۳۰ روز ششم شهریور ۱۳۲۰

۱۳۴ اعزام اسراء به تبریز

۱۳۷ چگونگی عملیات لشکرهاى مجاور به‌طور مختصر

۱۴۳ در طهران چه خبر بود!

۱۴۷	فصل ششم. حوادث آذربایجان
۱۴۷	انتصاب به فرماندهی تیپ پیاده لشکر ۱ مرکز
۱۴۸	تعیین به فرماندهی ستون اردبیل و خلخال و حرکت از طهران به اردبیل
۱۵۲	حرکت ستون‌های ۱ و ۲ نیروی اعزامی به مشکین شهر و خلخال
۱۵۴	جواب ستاد ارتش
۱۵۷	انتصاب به فرماندهی تیپ مختلط ۹ اردبیل
۱۵۸	تعویض از فرماندهی تیپ اردبیل و عزیمت به تبریز و طهران
۱۵۹	ابلاغ از نشستگی
۱۶۰	حضور به ارتش و عزیمت به اهواز
۱۶۲	انتصاب به بازسازی لشکر ۱۰ خوزستان
۱۶۳	حوادث آذربایجان
۱۶۶	سازمان واحدی ۱۱ اعزامی آذربایجان قبل از شروع وقایع و سقوط پادگان‌ها
۱۷۱	مقاومت اهالی خرسه
۱۷۲	مقدمات نجات آذربایجان
۱۷۳	احضار از اهواز جهت شرکت در نجات آذربایجان
۱۷۴	اقدامات اولیه قبل از شروع عملیات جنگی بر علیه متجاسرین
۱۷۵	تشکیلات و سازمان ستون‌های مأمور حمله به قافلانکوه
۱۷۷	سازمان و استعداد متجاسرین
۱۷۸	آغاز عملیات و حمله به مواضع قافلانکوه
۱۸۲	حرکت نیرو به تبریز و قیام اهالی تبریز بر علیه متجاسرین
۱۸۵	اعزام ستون‌های اردبیل و مراغه از میانه
۱۸۶	اعزام نیرو به رضائیه
۱۸۶	رژه لشکر ۳ آذربایجان به افتخار پیروزی و نجات آذربایجان
۱۸۷	اعدام افسران خیانتکار
	تعویض سرتیپ هاشمی و انتصاب سرتیپ ضرابی به فرماندهی نیرو و
۱۸۸	لشکر ۳ آذربایجان

۱۸۸	مراجعت از تبریز به طهران
۱۸۹	تقییدات
۱۹۱	فصل هفتم. سرانجام خدمت
۱۹۱	انتصاب به کارمند ارشد دادگاه لشکر ۱۰ خوزستان
۱۹۲	انتصاب به کارمند ۱ دادگاه تجدیدنظر فرمانداری نظامی تهران
۱۹۳	انتقال به اداره دادرسی ارتش
۱۹۴	انتصاب به اداره ذخایر ارتش
۱۹۵	مأموریت بندر ساپور جهت حمل اسلحه و مهمات
۱۹۶	ابلاغ بازنشستگی
۱۹۹	پیوست‌ها
	پیوست ۱: صورت اسامی افسران فاغ التحسیل ایرانی در مدارس نظامی عثمانی
۱۹۹	پیوست ۲: صورت اسامی افسران اسلحه ۲ شمال غرب در واقعه شهریور ۱۳۲۰
۲۰۵	پیوست ۳: متن قرارداد پیشه‌وری و درخشانی
۲۱۵	پیوست ۴: شغل‌هایی که از سال ۱۳۰۳ الی سال ۱۱۰۸ هجری بودم
۲۱۷	نقشه‌ها
۲۱۹	تصاویر
۲۳۹	فهرست اعلام
۲۶۱	

یادداشت دبیر مجموعه

در یک دور از تاریخ معاصر ایران، یعنی از سال‌های بعد از انقلاب مشروطیت تا سال‌های نخست دهه ۱۳۰۰ شمسی که نظر به نابسامانی حاکم بر کشور، مقوله امنیت و اعداد نظام اهمیت خاصی یافت، نقش سیاسی نظامی‌ها نیز به عنوان یکی از نیروهای مهم می‌توانست از عهده این مهم برآید، وجه شاخص و تعیین‌کننده‌ای پیدا کرد. نقش و اهمیتی که سرآغاز مشخص و ملموس آن را در تحولات منجر به شکل‌گیری راندازمی دولتی در پی پیروزی انقلاب مشروطه می‌توان ملاحظه کرد و دوره اول آن را نیز در کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ و شکل‌گیری قشون متحدالشکل پیروی.

با این حال به دلیل عدم دسترسی به اسناد ارتش و دیگر دوایر ذی‌ربط، نه از تحولات نظامی این دوره اطلاعات درخور توجهی در دست است و نه به دلیل سلیقه حاکم در آن دوره که وجودی جز وجود شخص شاه را بر نمی‌تافت، خاطرات و اسناد قابل توجهی از دیگر امراء و صاحب‌نظران آن دوره مجال نشر یافتند.

خاطرات سرهنگ سیداحمد جان پولاد (۱۲۷۹-۱۳۷۶) که اینک تحت عنوان خاطرات یک افسر ایرانی منتشر می‌شود، با اشتغال بر مجموعه‌ای از رخدادهای نظامی و سیاسی ایران در فاصله سال‌های ۱۳۰۰ تا ۱۳۲۵ شمسی خود یادآور تحولات و حوادثی است که با آن که بخش مهمی از تاریخ معاصر ایران را رقم زده‌اند ولی هنوز آگاهی ما از آن‌ها - به دلایل پیش‌گفته - فقط به

انتشارگاه به گاه و تصادفی این گونه خاطرات منوط و منحصر مانده است.

در این کتاب، سرهنگ جان پولاد پس از اشاره به دوران جوانی خود در ترکیه که هم از لحاظ آشنایی با زندگی ایرانیان آن حدود مهم است و هم از نظر اشاره به گوشه‌هایی از جنگ سرنوشت‌ساز استقلال ترکیه، از تجارب اولیه خود پس از بازگشت به میهن و استخدام در ارتش جدید ایران می‌نویسد؛ وی در این دوره در بمبوه‌ای از عملیات نظامی در نقاط مختلف ایران شرکت داشته است که با داشت‌هایش از آن‌ها در پاره‌ای موارد، مانند عملیات ترکمن صحرا (۱۳۰۴) و عملیات نظامی در صفحات شرقی فارس (۱۳۰۸-۰۹) در نوع خود کم‌نظیر و از معدود نوشته‌های برجای مانده از این حوادث محسوب می‌شوند و در پاره‌ای موارد نیز مانند شرحی از رویارویی‌های نظامی لرستان در سال ۱۳۰۶ و یا نبردهای پل خمار (۱۳۰۸) و تامرادی (مرداد ۱۳۰۹) مکمل دانسته‌های موجود.

بخش بعدی خاطرات سرهنگ جان پولاد که با انتقال وی به تیپ اردبیل در زمستان ۱۳۱۱ آغاز می‌شود، کلاً به حوادث نظامی آذربایجان اختصاص دارد که پس از نگاهی به تحولات نسبتاً آرام سال‌های دهه ۱۳۱۰ و دگرگونی‌های سازمانی ارتش در این دوره به شرح چگونگی حملات نیروهای نظامی بیگانه به ایران و پیش‌آمد واقعه شهریور ۱۳۲۰ می‌پردازد. واکشش لشکر شمال‌غرب در قبال این تحولات و چگونگی فروپاشی سریع آن از جملات نکستی است که در این بخش مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در ادامه بحث چگونگی مداخلات ارتش سرخ در بسط و توسعه اغتشاشی که در نهایت به تشکیل حکومت است‌نشاندۀ پیشه‌وری در آذربایجان منجر شد بررسی می‌شود و در انتهای نیز کم و کیف طرح و اجرای رشته عملیاتی که در آذر ۱۳۲۵ به این غائله خاتمه داد.

دیدگاه نویسنده اگرچه در پاره‌ای از ارزیابی‌های کلی، چون طرز تلقی وی از نقش و اهمیت رضا شاه و محمدرضا شاه، مبین دیدگاه رسمی و ستایش‌آمیز وقت است، ولی هنگامی که موضوع تخصصی می‌شود یعنی به وقت نقد و

بررسی رخدادهای مورد بحث از نظر نظامی، وجهی دقیق و مشکافانه می‌یابد که آن نیز در نوع خود - و بویژه در میان نوشته‌های برجای مانده از نظامیان - کم‌نظیر است. این دقت و میل به تدقیق موضوع را در نقشه‌هایی که در جهت توضیح بیشتر هریک از این عملیات، توسط نویسنده ترسیم و ضمیمه متن شده‌اند نیز می‌توان ملاحظه کرد.

در آماده‌سازی این نوشته برای انتشار جز چند قسمت از این یادداشت‌ها که برای اجتناب از گسسته شدن رشته خاطرات، به بخش پیوست‌های انتهی کتاب منتقل شدند، مابقی به همان صورت اصلی و اولیه ارائه شد.

نویسنده تا پیش از فوت در ۲۹ اسفند ۱۳۷۶ در یک رشته بازنگری‌های بعدی مجموعه یادداشت‌ها و نکاتی را نیز بر متن اصلی خاطرات خود افزوده است که آن‌ها نیز در قسمت‌های ذی‌ربط اضافه شدند.

در پایان جان پلاد در لطف و همراهی جناب آقای مهندس سعید درایه، نوۀ شادروان جان پلاد و در دجه اول در حفظ این خاطرات همت کرده و در مراحل بعد نیز موجبات انتشار آن را فراهم آوردند تشکر گردد.

کاوه بیات